

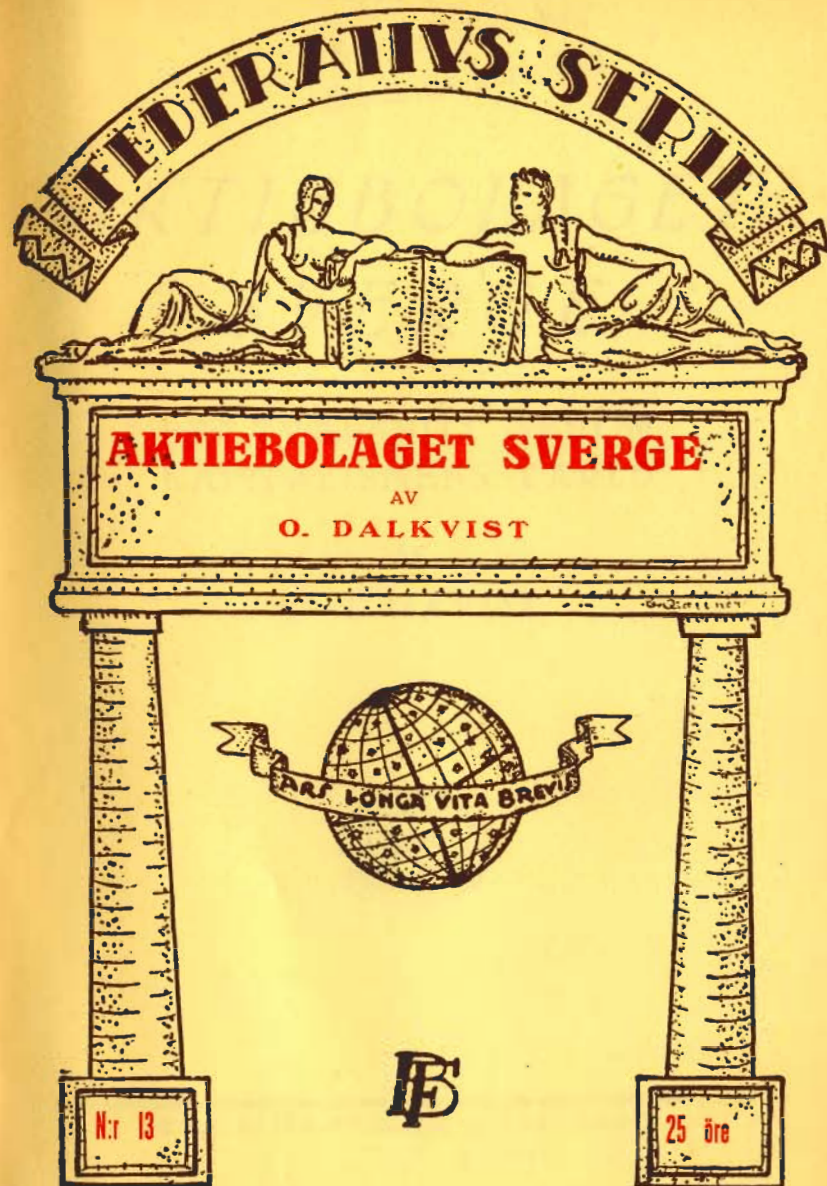
I FEDERATIVS SKRIFT- SERIE

ha utkommit:

- N:r 1. *Frans Severin*: Marx' mer-
värdeteori.
N:r 2. *Rudolf Holme*: Registret i
praktiken.
N:r 3. *Frans Severin*: Centralism
och decentralism.
N:r 4. *Emile Pouget*: Kamporgani-
sationen.
N:r 5. *Axel Andersson*: Syndikalis-
men och staten.
N:r 6. *Frans Severin*: Penningen i
det socialistiska samhället.
N:r 7. *Karl Fernström*: Syndikalis-
tisk självfostran.
N:r 8. *Frans Severin*: Gillesocialis-
mens idéinnehåll.
N:r 9. *Frans Severin*: Avtal eller re-
gister.
N:r 10. *Knut Wicksell*: Barnalstrings-
frågan.
N:r 11. *Frans Severin*: Kooperatism
och Socialism.
N:r 12. *Victor Arendorff*: Vårt språk.

Dessa 12 häften kunna nu erhållas
bundna i vackert band. Pris kr. 3: 50.

- N:r 13. *O. Dalkvist*: Aktiebolaget
Sverige.

AKTIEBOLAGET SVERIGE

ETT TVÄRSNITT GENOM
KAPITALISMENS VÄRLD

AV

O. DALQVIST

HUR KOM KAPITALISMEN TILL OSS?

En kapitalistisk utveckling vad Sverige beträffar inträdde först i och med bankväsendets intåg i mitten av 1800-talet. Vi hade visserligen haft rika män här redan under tidigare perioder. Adelsmännen vunno under början av den nyare tiden ett sådant inflytande och sådana rikedomar i jordegendomar att de behärskade hela landet i stort sett. Men samhällsformen var feodalismen. Kronan slösade med sina gods och gårdar på de förnäma släkterna, utdelade frälserättigheter, förlänningar, donationer och privilegier och grundlade därigenom den orättfärdiga egendomsfördelning, som ännu består. Fältherarna från trettioåriga kriget drogo hem med rikedomar, rövade ur kloster, kyrkor och från de rika borgarhemmen i Tyskland, men inne i landet fanns inga penningar. Kungen och kronan saknade medel att avlöna ämbetsmännen, vilka måste taga sina avlöningar i form av anvisningar på räntor av kronans jord, den enda förmögenhet som fanns.

Då alla sökte roffa åt sig jord och skogar, fingo i synnerhet de undertryckta bönderna släppa till sina hemman. Då bönderna ej kunde betala sina räntor till junkrarna togos deras jord, som lades under adelsgårdarna. Alla våra herregårdar ha tillkommit på detta sätt. Då de utpinade bönderna under 1600-talet hotade med uppror, blevo de styrande tvingade att förbereda reduktionen under Karl XI, men denna avbröts genom Karl XII:s krig. I stort sett behöllo de privilegierade sina företrädesrättigheter.

Det uppstigande adelsväldet, bestående av härsklystna junkrar med förbindelser och anor från det tyska junkerväldet,

S t o c k h o l m

TRYCKERIAKTIEBOLAGET FEDERATIV

1 9 3 0

hade emellertid undertryckt den gamla bondekommunismen, knäckt bonderadikalismens ryggrad och var nu färdig att förbereda den nya tiden, kapitalismens system i stället för feodalism och naturalhushållning. Kapitalismens budbärare voro de mäktiga brukspatronerna, som växte till makt och inflytande i kapp med 1700-talets järnindustri. Det kompletterar bilden av den industriella morgonen att de första bankbildningarna just tillkommo i samband med den uppstigande järn- och träindustrien på 1700-talet. Den Palmstruckska banken kom till stånd 1656, men måste år 1668 stänga på grund av för stor långivning medelst sedlar, som banken ej kunde inlösa. I stället tillkom Rikens ständers bank, som frikostigt belånade allt det järn, som bruksägarna kunde vägföra, samtidigt som brukspatronerna upprättade sin egen länekassa, Jernkontoret, för långivning till sina medlemmar.

PRIVATBANKSYSTEMET FÖDDE KAPITALISMEN.

Det blev sålunda bruksägarna, som gingo i spetsen för den nya penningekonomin. Patronerna belånade sina bruk och sina egendomar, ofta utan att återbetala lånen. De voro just ej guds bästa barn. Som ett exempel kan anföras, att ägaren till Gysinge bruk på 1750-talet lånade över 600,000 daler silvermynt i riksbanken, utan att återbetala vare sig lånet eller erlägga räntorna. Någon belåning av bondejorden kom däremot ej i bruk förr än längre fram.

Brukspatronerna, "bruksadeln", hade redan höjt sig till betydande rikedomar då privatbankssystemet under 1830-talet började resa huvudet. Bondeståndet betraktade privatbankerna med misstro och fruktan. De anade nämligen tillkomsten av en ny herremannaklass, som skulle växa till utsugare, "vampyrer", som skulle suga landets mærg och brandskatta näringarna. De ansågo att all bankverksamhet skulle läggas i statens händer, en princip som ännu har gillande, fastän ingen vågar strida för den.

Privatbankerna och riksbanken började samtidigt en verklig tävlan i långivning mot pant av den fasta egendomen. Skånska privatbanken i Ystad, vår första privatbank, sedermera Skånes Enskilda bank, tillkom år 1831, åren 1833 och 1836 följd av Värmlands Enskilda, Stora Kopparbergs läns och Bergslags Enskilda bank. Slag i slag följde så det ena bankföretaget efter det andra, så att vi år 1875 hade ej mindre än 77 privatbanker i verksamhet.

Det är betecknande att samtliga de större bankföretagen grundades av de stora brukspatronerna, som gjort sig till herar över skogs- och jorddomänerna i landet. Det var de rika släkterna Dickson, Kjellberg, Wallenberg, Röhss, Mannheimer m. fl., som gingo i spetsen, särskilt vid starten av Skandinaviska Kreditbanken, Göteborgs bank och Stockholms Enskilda bank.

Till år 1908 hade antalet privatbanker stigit till 84, varefter de genom bankkoncentrationen nedgått till endast 31. Privatbankernas utlåning hade år 1925 dock stigit till ej mindre än två och en halv miljarder och år 1928 till 3½ miljarder, medan riksbankens hela utlåning år 1925 endast utgjorde 47 miljoner. Så grundligt hade privatbankerna distanserat riksbanken.

Den stora omvälvningen var skedd. Det fattiga Sverge hade inträtt i de rika ländernas krets, kapitalbildningen steg hastigt och "mervärdet" och produktionens överskott hade räckt till att bära upp en ny stormansklass, den av bondeståndet fruktade nya förtryckareklassen, som gent emot de arbetande bönderna skulle bli den nya fienden, hade kommit. Inom bondeståndet levde ännu erfarenheterna och minnena från adelsherrarnas våldsregemente under gångna århundraden.

Vi ha gjort den föregående kortfattade och säkerligen mycket ofullständiga översikten över kapitalismens förhistoria för att i någon mån ställa in problemet mot den rätta bakgrunden. Många både viktiga och intressanta sidor av den gångna utvecklingen hade naturligtvis varit förtjänt av att närmare beröras, men arbetets syftemål är att skildra kapitalismen sådan den nu

är och sådan den tränger sig in på oss för närvarande. Endast efter kapitalismens framträdande i dag kunna arbetarna inrätta sin taktik och sina krav.

KRIGETS FASOR — GULDÖVERFLÖD.

Närmast förtjänar industrien och industriföretagen att analyseras och belysas, särskilt med hänsyn till sin ställning till bankvärlden och de behållningar, som uppstå på produktionen och arbetet. Den så kallade kristiden, eller de fyra år som kriget pågick, eller från 1914 till 1918, erbjuder en bild av upprörande motsättningar. Det visar sig att under dessa år, då antalet av offrade proletärer beräknats till omkring tio miljoner människor, dödade eller lemlästade och krymplingar för livet, kunde samvetslösa svindlare och gulascher intjäna otroliga vinster på de höga livsmedlen eller på nödvändighetsvaror av alla slag. Då hopades miljoner hos ägarna av vissa företag, fabriker och affärer för krigsmaterial, i mordverktyg, kanoner och metaller, allt nödvändigt för produktionen av bomber, projektiler, granater, dödsbringande gaser, torpeder.

Det ser ut som om en störtflod av guld skulle ha vällt över nationerna så snart kriget förklarats utbrutet. Samtidigt skickades täta massor av unga män ut mot kulorna till en säker död eller grävdes de ned i skyttegravarna för att tillsvare skyddas för "fiendernas" kulor eller granater.

Varifrån kom då allt detta guld? Naturligtvis från de krigförande staternas skattkammare, där nationernas överskott av kapital samlats på hög för kriget, som man så länge förberett. Och på fyra år var allt detta sparkapital förbrukat. Då måste man sluta slaktandet. Men efter freden har man åter samlat till nästa krig! Nu har man åter byggt nya krigskepp, tillverkar nytt material av alla slag för att magasinera och ha till hands — till nästa krig. Många säga att detta krig står nära, andra tro att det dröjer länge än. Vem vet det? Ingen. Det kan komma om ett år, om två à tre år?

Men att det kommer, är att anse som säkert, ty krigsindustrien behöver arbete, materialen behöver förnyas, annars får man kasta bort den. Och så behöva generalerna "erfarenheter". Vilka värdefulla erfarenheter för nästa krig gjordes ej under världskriget! Huru hade man kunnat få dem om ej kriget hade kommit?

BANKERNA STIFTA SVINDELFÖRETAG.

I den mån den högkvalificerade utsugningens vetenskap skridit framåt har denna vetenskap uttänkt och uppfunnit ständigt nya vägar att vidga området för kapitalets makt. I fråga om den fasta egendomen bestod den första uppfinnningen däri att bankerna skaffade sig fast fot i egendomen genom in-teckningar. Det är ett slags moderniserad "delad äganderätt", motsvarande vad frälsemännen förskaffade sig under tidigare skeden. Medan bonden formellt hade äganderätten till jorden blev frälsemannen meddelägare i hans jord genom frälseräntan, som skulle betalas till adelsmannen eller innehavaren av frälserätten.

Bonden var därigenom endast ägare till hälften. Nu ha bankerna skaffat sig in-teckningar upp till 48 à 50 procent av jordens taxeringsvärde, alltså hälften, medan bonden äger den andra hälften. Bankernas utlämnade "krediter" i fast egendom på landet uppgick år 1925 till 1,520,055 kronor mot in-teckning. Därtill kommer riksbankens in-teckningar med 1,228,200 kronor. Samtidigt ha privatbankerna belånat aktier i industrier till ett belopp av 1,128,225 kronor och riksbanken med 2,170,150 kronor.

Men härvid är att märka en väsentlig skillnad i fråga om säkerheterna, Medan bankerna gjort svindlande förluster på aktiebelåningen, isynnerhet under kristidens avveckling, då dessa förluster uppgivits till 800 à 900 miljoner, ha lånen till jordbruket varit en säker placering. Räntor och amorteringar ha influtit säkert och punktligt. Ekonomiska författare ha

också konstaterat, att jordbruket på detta sätt har fått finansiera industrien och isynnerhet svindelföretagen. (Ekon. Tidsskrift 1919, sid. 77).

Genom sin högbelåning av aktier, som uppgått till 70 procent av aktiernas nominella värde ha bankerna, sedan aktierna sjunkit, blivit ägare av ofantliga massor av aktier. Det tillgår nämligen i regel så att, då aktier sjunkit till belåningssumman, uppsägas lånen till inbetalning. Då innehavarna ofta sakna medel — eller kanhända lust — att inbetala lånen, realiserar banken aktierna på börsen eller under hand eller behåller dem. Då inträder vad som kallas "börsrealisationer" med våldsamt sjunkande börskurser. Aktiernas ägare få göra förluster, de bli ofta ruinerade om deras ekonomi är beroende av aktierna, men bankerna bli aktiernas ägare. Vid kristidens slut bekräftades av flera ekonomiska experter att bankerna på detta sätt fått i sina händer fyra femtedelar av aktierna i en mängd av landets stora industriföretag. Själva Marcus Wallenberg förklarade, att bankmännen 'mot sin vilja' blivit industrimän. De beklagsvärda bankherrarna (?) hade ju nödgats övertaga skötseln av de utplundrade industrierna.

Under de senare åren ha industrierna dock lämnat så lysande vinster, att de kunnat frigöra sig från bankernas envælde, åtminstone i en del fall. Ofta släppa bankerna ej sina offer, utan behålla dem i sina klor för att få hög ränta på sina kapital samt för att bilda sina stora koncerner, såsom skett inom järnhanteringen, träindustrin, malmgruvorna, textilindustrin, gummi-, tändstieks- med flera industrier.

BANKERNA PÅ OLOVLIGA VÄGAR.

Som verktyg för att slå under sig industrier och göra affärer i aktier ha bankerna, isynnerhet sedan ett tjugotal år begagnat sig av så kallade emissionsbolag. Genom en den 22 juni 1921 utkommen förordning om bankerna, stadgas visserligen att banker ej få förvärva aktier i bolag, vars verksamhet hu-

vudsakligen bestå i att förvalta eller driva handel med aktier eller fast egendom, så vida denna egendom ej är avsedd för bankens inrymmande, eller om konungen (d. v. s. regeringen) ej meddelat tillstånd till aktiernas förvärvande. Dessutom skall bolagets aktiekapital uppgå till minst en tredjedel av egendomens bokförda värde.

Denna lag har dock blivit en lag på papperet. Var och en vet, att bankerna själva bildat ett stort antal aktiebolag med uppgift att för deras räkning förvalta aktier. För att visa vilka oerhörda kapital bankerna under kriget investerat på spekulationer i emissionsbolagen, återge vi en förteckning över de större sugvårtorna av detta slag, jämte deras aktiekapital och egentliga ägare, bankerna.

	Aktiekapital	Tillgångar 31/12 1920
Centralgruppens Emiss.-a.-b. (Skan- dinavbanken)	24,000,000	70,909,977
Svenska Emissions a.-b. (Handels- banken)	20,000,000	80,596,620
A.-b. Investor (Enskilda Banken) ...	36,000,000	68,805,763
Industriemissions-a.-b. (Koppar- bergsbanken)	12,000,000	55,876,458
Finansinstitutet Sv. Värden (Nor- diska Handelsbanken)	22,000,000	47,415,317
A.-b. Alb. Söderberg & C:o (Privat- bankirbolag)	12,000,000	79,343,450
Emissionsb. Mercator (Göteborgs bank)	10,000,000	26,123,415
A.-b. Handion (Sv. Handelsbanken)	5,000,000	25,048,538
Sydsvenska Emissions-a.-b. (Syd- svenska Kredit-a.-b.)	6,000,000	33,249,786
A.-b. Emissionsinstitutet (Enskilda Banken)	12,000,000	16,445,317
	<hr/>	
	Summa 159,000,000	503,810,641

Vi återge endast dessa tio emissionsbolags aktiekapital och bokförda tillgångar den 31 december 1920, ehuru minst ett antal av 25 stycken dylika företag voro i verksamhet. Bankerna hade sålunda investerat ej mindre än 159 miljoner i dessa tio emissionsbolag, vilka för bankernas räkning förvärvat aktier för ej mindre än över 503 miljoner kronor. Allt var uppbyggt på svindel. Om ett par år voro alla dessa bolag bortsopade som av en virvelvind, med undantag av de under Wallenberg lydande Investor och Emissionsinstitutet samt Handion, lydande under Handelsbanken.

Bankerna hade ofta gjort lysande affärer genom sina "dotterbolag". Då riksbankens ledning vid gulaschtidens slut gick in för ett återställande av penningvärdet, fingo bankerna svida för sina utsvävningar. År 1921 måste de avskryva 145 miljoner, år 1924 39 miljoner och ännu år 1925 35 miljoner på sina aktieförluster. Svenska Handelsbanken måste på en gång avskryva 95 miljoner, det mesta förlorat på sitt emissionsbolag, Sv. Emissions A.-B.

I regel hade bankerna utplundrats av sina egna styrelseledamöter. Dessa hade placerat sig i styrelser för emissionsbolagen, som sådana lånade de i sin "egen" bank så mycket som fanns att taga för att på egen hand göra affärer i aktier och stieka pengarna i sin egen ficka. Många hade gått så långt att de skulle ha slutat på de anklagades bänk om ej bankvärlden och staten trätt in för att hjälpa de sina. Så hade till exempel styrelsen i Sydsvenska Kredit A.-B. vägrats ansvarsfrihet, då i sista ögonblicket riksdagen grep in och anvisade medel genom Kreditkassan av 1922, som genast togs i anspråk för att rädda direktörerna i Sydsvenskan. Statens miljoner räddade svindlarna undan rättvisan.

Det blev skattebetalarna, som fingo betala svindlerierna. Kreditkassan räddade nämligen följande banker genom teckning av aktier till nedanstående belopp, utom vad kassan övertog av bankernas krediter till fallfärdiga företag.

Sydsvenska Banken	16,880,000
Smålands Enskilda bank	10,300,000
Värmlands Enskilda bank	18,370,000
Jordbrukarebanken	20,000,000

Av de till Jordbrukarebanken lämnade bidragen utgjorde de 15 miljonerna direkt riksdagsanslag för bildande av en ny bank i stället för den ruinerade Lantmännens bank.

Till ovanstående summor kommer dessutom 10 miljoner till hjälp för rekonstruktionen av Nordiska Handelsbanken, som ombildades till Göteborgs Handelsbank.

Kraschen i emissionsbolagen grep vida omkring sig. Enskilda personer, som lockats att teckna aktier i de stora bolagen, gjorde kolossala förluster. Vi ha sett en beräkning visande att minst 800 miljoner skulle ha förlorats på detta sätt. Utplundrandets vetenskap hade räknat fel. Penningöverflödet var endast ett överflöd av obefintliga värden, tillkomna genom samvetslösa spekulanter, som lurade allmänheten att köpa deras aktier till höga priser, vilka naturligtvis lika hastigt sjönko. Som exempel kan anföras, att Centralgruppens Emissionsbolags aktier år 1918 svindlats upp till 3,000 kronor, samt att de snart nog slumpades bort för makulaturvärdet. Svenska Emissionsaktiebolagets aktier, nom. 1,000 kronor, noterades på börsen mot slutet av december 1920 ner till 35 kronor o. s. v. Superfosfataktiebolagets aktier stodo 1918 uppe vid 1,200 kronor, för att sedermera sjunka till under 100 kronor. Gimo Österby bruks aktier, nom. 1,000 kronor, sjönko under år 1922 till en bottenkurs av 10 kronor o. s. v.

Var och en förstär huru rikedomarna kunna rinna bort under sådana krascher. Det är de *små* kapitalisterna eller "spararna", som försvinna ur aktieägarnas krets och berövas sina i aktier insatta sparmedel.

En bild från börsen under depressionsåren kan ha sitt intresse i detta sammanhang. Förlusterna på A-aktierna uppgingo till:

År 1918	725,000,000
„ 1919	850,000,000
„ 1920	705,000,000
„ 1921	764,000,000
„ 1922	256,000,000

Under de senare åren ha börsen visat ständigt stigande vinster, men vi återkomma till detta senare, då vi skola skildra "kapitalismens tillfrisknande". Antecknas må endast att förlusterna under de ovan angivna fem åren steg till 3,360 miljoner eller över tre miljarder kronor. Man nästan svindlar över dessa summor och undrar huru ett litet land kunnat bära sådana förluster.

En annan illustration till de brinnande miljonerna har man i avskrivningarna i bolagens balansräkningar. Vi ha förut redogjort för bankernas avskrivningar. Nu även några rader om aktiebolagens avskrivningar å sina aktiekapital i den mån vi kunnat samla uppgifter därom. Följande avskrivningar ha meddelats:

Sv. Handelsbanken har avskrivit	95,000,000
A.-b. Pumpseparator från 15 till 5 milj.	10,000,000
A.-b. Värdeförvaltning från 12 till 6 milj.	6,000,000
L. M. Eriesson avskrivit 50 proc.	18,450,000
Superfosfat-a.-b. likaledes 50 proc.	15,000,000
Fiskeby Fabriks-a.-b.	1,000,000
Ax. Christiernsson från 15 till 7½ milj.	7,500,000
Ytterstfors-Munksunds a.-b. från 30 till 15 mij. ...	15,000,000
Skandiaverk a.-b. från 1,050,000 till 525,000	525,000
Vargöns a.-b. från 27 till 6 milj.	21,210,000
Sthlms Transport-a.-b. från 12 till 6 milj.	6,000,000
Nord. Kompaniet från 28 till 14 milj.	14,000,000
Nordeuropeiska Handelskomp. med 75 proc.	6,794,000

Summa kronor 216,479,000

Summan av alla avskrivningarna har naturligtvis ej blivit bekant. Efterkrigstidens förstörelse av kapital är helt enkelt ofattlig. Att kapital till sådana belopp helt enkelt kunna försvinna är en gåta, som hör till det som kan konstateras, men ej förklaras. Det kan endast bekräfta att kapital endast är en *mätare* av värden, intet värde i sig självt. Ett utspätt kapital är fiktivt eller fingerat. Om realvärden saknas bakom kapitalen äro kapitalen endast dimbilder.

VARGÖNS BOLAG ETT EXEMPEL UR HÖGEN.

Vi minnas en liten, men belysande episod från en animerad "bolagsmiddag" under de lysande krigsåren, då smarta bolagsgrundare kunde stampa miljoner ur jorden, ungefär så som Kreuger under de senare åren. Ett bolag, som kunnat utan kapital fusionera eller inköpa stora företag, affärer som under vanliga förhållanden skulle ha krävt miljoner, hade just hållit bolagsstämma. Berättelserna hade uppvisat resultat, som väckt häpnad hos aktieägarna. De hade ej förr upplevat något dylikt. I sin beundran över den ledande mannens finansiella snille och framgångar ägnade de närvarande honom de allra amplaste lovord. Stämningen steg och man beslöt att bringa honom sitt bevis på bolagets tacksamhet i form av en dyrbar hedersgåva. Man åtskildes och det nya året visade sig lika lyckosamt som det gångna.

En tid därefter meddelades offentligt att mannen försvunnit och att företaget stod inför ruinen. Delägarna måste finna sig i att deras aktier blevo nedskrivna till en bråkdel av det nom. värdet. Han hade spekulerat för högt. Den avgudade föll ohjälpligt och för alltid. Så berättas historien.

Nu till ett för gulaschtiden belysande exempel ur verkligheten. Vi välja därvid ett företag, som är typiskt för gulaschernas operationer under krigsåren. Dess "verksamhet" vad beträffar fusioner inföll nämligen under åren 1915—1918, alltså under de år då kriget rasade som värst.

Vargöns Aktiebolag kom till stånd redan år 1874, men då som ett rätt blygsamt företag med en trämassfabrik samt pappersbruk i Rånnum av Älvsborgs län samt med ett aktiekapital av 900,000 kronor. De småstadsborgare och sockenpampar, som då utgjorde styrelse och som klippte sina blygsamma kuponger en gång om året drömde aldrig om att deras lilla bolag en gång skulle tävla med själva Uddeholm och Stora Kopparberg om platsen som landets största jordpolyp.

De nya männen trädde till vid en extra bolagsstämma den 15 december 1911. Hela den gamla ledningen tvingades att avgå, majoriteten av aktierna hade ju i tyshet förvärvats av en koncern av Stockholmska affärsmän av den moderna typen, som längtade efter stordåd på finansens område och som samlat sig omkring den sedermera som storsvindlarebolag beryktade firman Alb. Söderberg & C:o. Männen voro B. A. Åkerström, O. Falkman och F. G. Samuelsson, representanter för den nämnda firman och nu placerande sig i det gamla Vargöbolagets styrelse. Dess första åtgärd var att redan år 1912 höja aktiekapitalet till 1,800,000 kronor. Året därpå följde en ny ökning till 2,500,000 kronor, vilket belopp redan år 1915 fördubblades till fem miljoner.

Denna senare ökning inledde en period av överkurser å emissioner av nya aktier, sålunda att de 1,000 nya aktierna å 1,000 kronor "utsläpptes" till ett pris av 2,000 kronor. Kuppen gav en ren emissionsvinst av en miljon. År 1916 utsläpptes en ny svärm av 3,000 aktier, som allmänheten betalade med 2,500 kronor, varigenom ytterligare inflöt en jobbavinst av ej mindre än 4,500,000 kronor. Men ledningen ålade sig minsann ingen återhållsamhet. År 1917 utgavs ej mindre än 6,000 nya aktier till en kurs av 3,000 kronor, medförande en vinst av 12 miljoner.

Mot slutet av 1917 kunde bolaget ännu en gång ockra på aktiespekulanternas godtrogenhet och utsläppa 15,000 nya aktier å 100 kronor nominellt att betalas med 350 kronor, ett sista notvarp på 3,750,000. Inalles hade bolaget inhöstat en spekulationsvinst av 21 miljoner på fem år. Aktiekapitalet hade i samband därmed svindlats upp till ej mindre än 40 miljoner

kronor, "urvattnat" kapital, då inga kontanta penningar erlagts ur jobbarnas fickor. De hade förstått att grundligt plocka den aktieköpande allmänheten, som snart såg sina aktier sjunka till makulaturvärdet. Hela aktiekapitalet, 40 miljoner, befanns förlorat, varjämte samtidigt uppstått en bankskuld av nära nog samma belopp. Vargösvindeln är vår kristidsperiods fräckaste bolagsgrunderi. Men en del av de ledande männen stå ännu som lysande stjärnor på finansens himmel.

Samtidigt med dessa aktiemånövrer hade Vargöherrarna slagit under sig väldiga områden av bruksegendomar, skogar, vattenfall, gruvor, malmrikedomar, hemman, torp och lägenheter i tusental. Först fusionerades Hällefors bruk varpå följde Laxå, Gravendal, Sikfors, Älvestorp, Willingsberg jämte andra större och mindre bruksegendomar i Örebro och Kopparbergs samt Västmanlands län.

Men bankmännen voro ej lämpliga att sköta bruk och industrier. År efter år stego förlusterna på rörelsen. Vi ha funnit en uppgift om att skulderna år 1923 stigit till ej mindre än 108 miljoner. Bolaget stod redan år 1921 inför sammanstörtandet. Då måste staten genom Kreditkassan träda till med teckning av aktier till ett belopp av 19 1/2 miljoner, varjämte företogs en genomgripande reorganisation av hela svindelaffären. Att de små aktieägarna i tusental fingo förlora vart enda öre säger sig självt, men de ha mot förmodan tåligt funnit sig i bedrägerierna utan att vidtaga någon åtgärd för att ställa jobbarna till ansvar.

I ett enda fall har ett försök gjorts, i det att en lurad aktieägare vid Nora tingslags häradsrätt sökt vinna ändring i beslutet om aktiekapitalets nedsättning med tre fjärdedelar eller från 40 till 10 miljoner, dock vederligen utan resultat. De agerande voro säkerligen sluga nog att slingra sig undan rättsligt ansvar.

Genom Kreditkassans teckning av preferensaktier för 19 1/2 milj. har Vargöbolaget, eller som det numera skall heta, Hällefors aktiebolag, övergått i statens händer och blivit en statsdomän. Huruvida detta över huvud taget kan anses som en vinst

är tivelaktigt. Staten har varit tvungen att taga detta steg, då svindlarna dragit ruin över det stora företaget och därigenom ställt stora människomassor i beroende av dess ekonomi. Utan statens mellankomst hade stora olyckor dragits över arbetare och andra vid de mångfaldiga verk, som indragits i virveln och som varit ur stånd att bestrida arbetslöner och andra utgifter sedan deras penningmedel indragits under den stora polypen. Det säkerligen bästa för de tusental arbetare och andra, som på ett eller annat sätt kommit att bli beroende av det stora bolaget hade varit att — bolaget aldrig kommit till stånd. De särskilda bruksegendomarna voro var för sig härande företag, som hade sysselsättning åt sin arbetspersonal. Vilka ha egentligen haft fördel av de stora aktiemänövrerna? Fråga aktörerna, bolagsgrundarna? Kanske de ha reda därpå?

”KAPITALISMENS TILLFRISKNANDE”.

Vi ha förut meddelat en tabell över förlusterna på börsens så kallade A-aktier under tiden från 1918 till 1922, liksom även de oerhörda avskrivningarna av kapital i banker och industrier, följden av inflationen under kriget och det rådande penningöverflödet. Vi införa här motsvarande siffror rörande den *stegring* i börsvärdena, som inträdde sedan deflationen gjort rent hus med de rena svindelföretagen och låtit dem försvinna.

	A-listans börsvärde	I procent av pari
Den 30/12 1924	1,933,800,000	113 %
Den 24/9 1925	1,986,600,000	121 %
Den 30/12 1927	2,960,100,000	187 %
Den 29/12 1928	4,651,970,000	249 %
Den 30/12 1929	4,460,810,000	215 %
Den 10/2 1930	4,808,560,000	232 %
Den 8/3 1930	4,761,370,000	230 %

Det är att observera att börsvärdet å aktierna från år 1924 till 1930 stigit från 113 till 230 procent över det nominella

värdet. Under några år har börsvärdet ökats med omkring en miljard pr år, vinster som kommit aktievärlden till godo på grund av de goda konjunkturerna. Uttryckt i absoluta tal finner man till exempel att det ökade vinstvärde, som kommit aktieägarna till godo å A-aktierna från år 1924 till 8 mars 1930 uppgick till betydligt över två miljarder, eller närmare angivet 2,827,370,000 kronor.

VINSTER OCH UTDELNINGAR I BANKER OCH BOLAG.

Aktievärldens vinstsiffror bero naturligtvis av produktionsresultat. Det är industrierna samt näringarna i övrigt, som måste leverera medlen till börsjobberiet. Man kan fråga sig om börsspelet är en lovlig inrättning, eller om spelet om nationens tillgångar bör tillåtas att taga sådana former som börserna erbjuder. Till det yttre är börserna dels en öppen auktion, dels ett spelarnas samlingsrum, där den ene är mera högröstad än den andre och där det hela företer en föga tilltalande bild. Tillsammans med bankväsendet är börserna en del av den högkvalificerade utsgningen inom det kapitalistiska samhället, där behållningen av det nationella arbetet uppsamlas av de övre samhällsskikten utan att dessa behöva deltaga i det produktiva arbetet.

Den lysande bilden av kapitalismens tillfrisknande kan inledas med en översikt av bankernas nettobehållningar.

Ännu år 1926 stannade bankernas redovisade nettobehållningar vid en summa av 49,2 miljoner kronor. För år 1929 ha motsvarande nettovinster uppgått till ej mindre än över 72 miljoner kronor. Vill man därtill inräkna vinsten på riksbankens verksamhet så kommer man till det resultatet, att bankernas samlade profit på ett år går upp till i runt tal ett hundra miljoner kronor.

Den största vinstökningen uppvisar Skandinavbanken, vars affärer med Kreugerkoncernen givit bra kassa. Emissionsbolagen Hereditas och Öresund med deras aktieportföljer ha inköpts av Kreuger, som därmed inringat Skellefteågruvorna i

sin malmtrust. Svenska handelsbanken har ökat sin vinst från 15,2 till 16,8 miljoner och Enskilda från 9,4 till 10 miljoner. Bland landsortsbankerna har Sundsvalls ensk. drivit upp sin sparslant från 2,4 till 5,9 miljoner. Man kan åtminstone våga gissa sig till att det är bankens stora intresse i Svartviksbolaget och ev. andra av Kreuger förvärvade träpapper, som givit utslaget. Övriga landsortsbanker ha i stort sett ganska oförändrade vinstsiffror från år 1928 till 1929.

För dem, som vilja i detalj studera de särskilda bankföretagens vinstsiffror från de senaste åren återge vi nedanstående tabell, varvid är att märka att summorna oftast avrundats genom att utesluta hundratalen.

	Nettovinster			
	1926	1927	1928	1929
Sv. Handelsbanken	12,447,000	13,614,000	15,207,000	16,800,000
Skand. Kredit a.-b.	10,263,000	10,605,000	10,657,000	14,586,000
St. Ensk. bank	7,323,000	7,844,000	9,400,000	10,000,000
Göteborgs bank	4,560,000	4,571,000	4,489,000	4,505,000
Stockh. Int. bank...	3,581,000	3,759,000	3,810,000	3,870,000
Sydsv. banken	—	1,455,000	2,032,000	2,402,000
Göteborgs Handelsb.	700,000	1,158,000	2,073,000	2,462,000
Jordbr.-banken	65,000	54,000	61,000	1,570,000
Värml. Ensk.	705,000	699,000	1,340,000	1,640,000
Östergötl. Ensk.	980,000	2,102,000	2,110,000	1,879,000
Smålands Ensk.	—	630,000	742,000	743,000
Sundsvalls Ensk. ...	1,935,000	2,138,000	2,419,000	5,950,000
Vänersb. Ensk.	906,000	432,000	1,612,000	1,190,000
Skarab. Ensk.	1,073,000	1,171,000	1,461,000	1,633,000
Upplands Ensk.	1,971,000	2,011,000	2,017,000	1,912,000
Södermanl. Ensk. ...	855,000	856,000	902,000	908,000
	47,364,000	53,099,000	60,332,000	72,050,000

Utom de stigande *redovisade* vinstsummorna bör anmärkas att dessa i själva verket ej alls uttrycka de verkliga vinsterna,

som äro mycket större. Avskrivningar för olika ändamål företagas före bokslutet, liksom avsättningar till fonder av olika slag, varigenom det slutliga vinstresultatet minskas.

AKTIEBOLAGENS NETTOVINSTER.

Redan vid 1928 års slut visade industribolagen så goda bokslut att den kapitalistiska fackpressen uttalade sin tillfredsställelse med årsresultaten. År 1929 har dock överträffat alla föregående år. Vi återge här nedan de redovisade nettovinsterna för åren 1926—1929 för ett antal av 36 bland de ledande industribolagen.

	Nettovinster			
	1926	1927	1928	1929
Sv. Tändsticks a.-b.	28,477,000	40,436,615	48,961,000	54,249,103
A.-b. Kreuger & Toll	12,069,000	18,737,795	19,853,869	27,118,841
St. Kopparberg	3,288,000	3,363,852	3,759,000	4,280,000
Uddeholms a.-b.	2,559,000	3,057,750	4,082,000	4,700,000
Kopparb.-Hofors ...	1,154,000	1,237,000	1,170,000	1,498,000
Korsnäs sågv. a.-b.	2,142,000	2,161,000	2,114,000	2,320,000
A.-b. Mölnb. Trysil	3,039,000	2,830,000	1,050,000	1,540,000
Billeruds a.-b.	3,318,175	3,682,983	3,070,000	6,215,000
Höganäs-Billesh. ...	1,110,000	1,560,000	1,041,000	2,113,000
Sk. Cement a.-b. ...	1,834,000	1,898,000	1,916,000	2,029,525
A. S. E. A.	3,340,000	4,548,800	4,653,870	4,950,000
A.-b. Bofors	477,569	717,866	909,000	0,910,000
Investor	—	136,311	2,725,000	2,716,000
Vivstavarvs a.-b. ...	2,010,000	2,152,440	2,795,254	2,833,000
Sandvikens järnv. ...	—	1,398,119	1,735,672	2,146,000
Sv. Amerika-linj. ...	1,924,000	2,249,000	2,534,000	2,093,000
A.-b. Separator	8,113,000	8,640,000	9,731,000	9,982,278
Sv. Ostasiat. komp.	840,000	3,185,000	1,669,000	1,077,000
Sv. Kullager a.-b. ...	8,739,000	11,049,000	17,671,950	21,421,130
Sv. För. Trikåfabr.	962,000	1,153,000	1,175,921	1,906,757

	Nettovinster			
	1926	1927	1928	1929
Nord. Komp.	1,902,000	1,998,953	2,026,170	2,476,972
A.-b. Kol o. Koks	600,000	995,000	1,290,000	0,480,000
Atlas Diesel	86,000	123,000	316,000	563,000
De Lavals ångturbin	546,000	400,000	426,000	429,000
Gasackumulator ...	1,059,000	1,269,000	1,722,715	1,644,000
Munksjö a.-b.	703,000	730,000	950,000	1,006,000
Nord. Armatur a.-b.	331,000	387,000	580,000	661,000
Holmens bruk	2,544,000	2,459,000	2,390,000	2,766,000
Sv. Oljeslageri a.-b.	214,000	429,000	462,000	376,000
Nitroglycerin a.-b. ..	421,000	415,000	384,000	561,000
Diamantb.-borrn.-ab.	—	—	363,000	901,000
Orkla Gruv a.-b. ...	995,000	794,000	1,263,000	4,337,860
Bergvik & Ala Nya a.-b.	3,365,000	3,482,000	2,551,895	5,585,464
Bergslagsbanan	1,411,000	1,858,000	1,514,000	2,620,000
A.-b. Tobaksmonop.	6,488,000	8,777,000	9,025,000	8,948,000
Summa kronor	103,357,774	138,659,554	197,846,505	190,059,930

Till dessa av bolagen själva publicerade uppgifter bör fogas att ej heller dessa kunna anses återge de verkliga vinsterna. Före boksluten har frändragits avbetalningar på obligationer, avskrivningar av olika slag, nybyggnader m. m., vilka utgifter tagits av årets vinster på rörelsen. De verkliga behållningarna ha sålunda varit avsevärt större än de upptagna nettovinsterna.

AKTIEBOLAGENS UTDELNINGAR.

I nedanstående tabell ha vi samlat uppgifterna över de av bolagen beslutade utdelningarna för de tre senare åren. Siffrorna avse de kontanta utdelningarna, varemot utdelningar i form av gratisaktier ej medtagits. Liksom i fråga om nettovinsterna ha utdelningarna stigit kraftigast år 1929, rätt egendomligt då man vet att börskurserna sjunkit med 583 miljoner 1929, mot en stigning av 818,3 miljoner år 1928. Det visar sig

sålunda att industrien ej följer samma utveckling som börsen. Detta beror på det utländska inflytandet på börssättningen, vilket inflytande i och med kapitalets internationalisering ökas. Våra aktier äro sålunda mer beroende av New York än av den ekonomiska ställningen i Sverge.

	Utdelning i penningar åren 1927—		
	1929 i vissa industribolag.		
	1927	1928	1929
Sv. Tändsticks a.-b.	27,000,000	40,500,000	40,500,000
A.-b. Kreuger & Toll ...	7,000,000	16,250,000	20,050,000
Sv. Kullager a.-b.	9,680,000	13,100,000	15,630,000
Stora Kopparbergs a.-b.	3,600,000	3,600,000	15,000,000
Uddeholms a.-b.	2,940,000	3,920,000	4,200,000
Grängesbergs	20,230,000	5,950,000	19,260,000
Kopparberg—Hofors ...	1,000,000	1,200,000	1,400,000
Korsnäs Sägv. a.-b. ...	2,100,000	2,100,000	2,310,000
Billieruds a.-b.	1,880,000	1,997,500	2,820,000
Fiskeby pappersbr.	750,000	750,000	750,000
Skånska Cement a.-b. ...	668,000	676,000	1,250,000
Allm. Sv. El. a.-b.	4,500,000	4,500,000	5,250,000
A.-b. Bofors	—	792,000	990,000
De Laval Ångturbin ...	384,000	384,000	384,000
Sv. Am. Mex.-linjen ...	336,000	336,000	336,000
Vivstavarvs a.-b.	1,595,000	1,595,000	—
Sandvikens Järnv.	960,000	960,000	1,080,000
Sv. Amer.-linjen	1,440,000	1,440,000	1,440,000
A.-b. Separator	6,080,000	7,842,000	8,403,000
Sv. Ostasiat. komp.	960,000	960,000	960,000
Nord. komp.	1,340,000	1,340,000	1,690,000
Gasackumulator	98,000	1,120,000	1,400,000
Munksjö a.-b.	600,000	800,000	800,000
Nord. Armatur a.-b.	385,000	578,000	660,000
Holmens bruk	2,400,000	2,592,000	2,764,000
Sv. Oljeslageri a.-b.	300,000	360,000	360,000
Diamantbergborrn. a.-b.	—	—	1,000,000

	Utdelning i penningar åren 1927—		
	1929 i vissa industribolag.		
	1927	1928	1929
Bergvik & Ala	2,344,000	2,344,000	2,500,000
El. Lux		5,400,000	5,400,000
Sv. Metallverken	804,000	804,000	904,000
Sv. Tobaksmonopol	4,960,000	4,960,000	5,960,000
Finspångs Metallverk ...	480,000	480,000	480,000
Storviks Sulfitfabr.	1,000,000	1,200,000	1,400,000
Rederi a.-b. Svea	1,323,000	1,323,000	1,470,000
Investor	—	2,160,000	2,160,000
Summa	109,737,000	134,313,000	173,299,000

Den procentiska ökningen har väl tämligen noga följts åt både beträffande nettovinsterna och utdelningarna. Det är att märka att uppgifterna över utdelningarna spänner endast över tre år, medan uppgifterna över nettovinsterna omfattar fyra år. Ökningen för utdelningarna stannar vid 59 procent för dessa tre år, medan om fyra år medräknats ökningen troligen gått upp till nettovinsternas 85 procent.

På tal om utdelningarna kan vara skäl att omnämna, att i den mån aktiebolagen komma i beroende av någon viss bank brukar denna ej "tillåta" så höga utdelningar som aktieägarna önskar. Om denna fråga har nyligen uppstått en pikant schism i Bergvik & Ala-bolagets styrelse, där Handelsbanken ville ha lägre utdelning än ordföranden önskade. I bankens intresse ligger ju att konsolidera bolaget för att själv sitta med bättre säkerheter för sina in-teckningar, räntor och lån.

Inför den ständigt stigande profiten till aktievärlden kan man endast fråga var den väldiga guldströmmen en gång skall sluta. "Det ekonomiska tillfrisknandet" har sannerligen inte låtit vänta på sig. Det har kommit med kapitalupphopningar åt fåtalet, medan flertalet förblivit lottlös och klyftan mellan de två grupperna givetvis vidgats. Tillfrisknandet har kommit, men "den rättvisa fördelningen", var är den?

"AKTIEBOLAGET SVERGE".

Att aktiebolagsformen är den för kapitalets tillväxt verk-sammaste formen framgår av de i antal ständigt ökade aktiebolagen. År 1929 inregistrerades ej mindre än 1,028 nya aktiebolag, med ett aktiekapital av 72,3 miljoner och år 1928 1,076 bolag med 114,2 miljoner i aktiekapital. Förutvarande aktiebolag ha 1929 ökat sina aktiekapital med 182 miljoner genom nyteckning, varjämte 66 stycken bolag ha kunnat "lägga undan" en sparad slant av 15,7 miljoner av vinsterna samt dela ut gratisaktier för beloppet åt sina delägare. År 1928 var motsvarande siffror 364 aktiebolag, med 216 miljoner kronor i ökning samt ej mindre än 105 bolag, som överfört vinster till ett belopp av 37,2 miljoner.

De största emissionerna år 1929 ha verkställt av

	Nom. belopp	Emissions- vinst
A.-B. Kreuger & Toll, ser. B.	11,000,000	44,550,000
A.-B. Kreuger & Toll, debentures ...	37,916,660	102,662,471
A.-B. Nord komp., stam.-akt.	5,000,000	5,000,000
A.-B. Sv. kullagerfabr., ser. B.	24,000,000	26,400,000
Förenade Gummifabr., pref.	7,132,700	7,845,970
Holmens bruks a.-b., ser. B.	5,760,000	6,336,000
Hälsingborgs gummifabr. a.-b.	6,000,000	6,000,000
Mo och Domsjö a.-b., ser. B.	10,000,000	10,000,000
Skellefteå Gruv-a.-b., ser. A. & B. ...	4,800,000	5,280,000

Ett annat medel för kapitalvärlden att skaffa penningar, försäljning av obligationer, har under de senare åren jämväl ökat. Under år 1926 försålde obligationer för 146,7 miljoner och år 1929 för 232,6 miljoner. Därav utgav:

Kreuger & Toll obl. för	4,000,000	doll.
Allmänna Svenska Elektriska a.-b.	20,000,000	kr.
Korsnäs Sägverks a.-b.	11,000,000	„

A.-B. Svenska Metallverken, 5 %	5,000,000	„
” ” ” 5½ %	3,000,000	„
Finspångs Metallverks a.-b.	3,000,000	„
Kilsunds a.-b.	2,000,000	„
Munkedals a.-b.	3,000,000	„
Nordmalings Ångsågs a.-b.	2,000,000	„
Öhrvikens a.-b.	1,500,000	„

Den här ovan citerade rubriken, som är titeln på detta korta tvärsnitt genom kapitalismens Sverge, torde med hänvisning till det föreliggande materialet vara försvarlig. Genom århundradens utveckling har vägen gått till det nuvarande läget och de nuvarande förhållandena, då vårt land helt enkelt inräknas bland "de stora" i världsekonomin. Penninghushållningen har nått en ståndpunkt, där det ser ut som om ramen omkring oss, Kölen åt ena och Östersjön åt andra sidan, skulle ha blivit för trång. En stor finansman kan sitta i Stockholm och dirigera Amerikas ekonomiska välfärd och tvärtom. Miljarder kunna sändas pr telegraf från det ena landet till det andra för att rycka in på en hotad punkt. Allt kan bemästras, blott icke de träländes läge. Dessa äro alltjämt det hopplösa släktet, endast en siffra i kalkylerna. Trots all utveckling äro vi lika långt som alltid från det tillstånd, då arbetets här kan säga att detta land är vårt. Miljoner människor kunna ej bestämma över en enda av de många miljoner kronor, som de dock frambringat. Kapitalismens samhälle är skapat för kapitalets ägare, ej för dem som skapat kapitalet genom sitt arbete. Men ingen samhällsform är evig. Liksom feodalismen måste vika skall även kapitalismen komma att försvinna och ersättas med en samhällsform, som passar för den under kapitalismen framsprungna socialistiska andan.